

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՁԻ ՌԻՍՈՒՄԸ

Գրութեանն նիւթն է Ս. Գրոց ուսուսմը, երբ ձեզի ըստի թէ ամէն գործի կատարման մէջ կայ ուղիղ և սխալ կերպ մը, իսկոյն պիտի ըսէք թէ այս խօսքը նորութիւն մը չի պարունակիր իր մէջ, նամանաւանդ Ս. Իրոց ուսման մարզին մէջ, կ'ենթադրուի թէ՛ այսպիսի մեծ նպատակի մը համար, լաւագոյն մեթոտն ու միջոցն է որ փնտռուի եւ ի գործ դրուի. բայց չենք չափազանցներ երբ ըսենք թէ, Աստուածաշունչի ընթերցողաց մեծագոյն մասը նուազ ուշադրել է այս կէտին, քան ուրիշ որ եւ լուրջ հետազոտութեան:

Անմիջապէս պէտք է նկատի առնենք թէ ժրն է հիմնական այն եղանակը, որոնք հետապնդումը անհրաժեշտ է, եթէ երբեք կ'ուզենք Ս. Գրքի ուղիղ կիրառութիւնը բարւոք կերպով կատարել և ըստ այնմ վայելիլ անոր օգուտը: Իմ նպատակն է առաջարկել այս հիմնական եղանակներին մի քանիս: Սոյն յօդուածով, մեր նպատակն է Ս. Գրոց ուսումը չէ, այլ ցոյց տալ քանի մը կերպեր որոնցմով կրնանք զայն ուսանիլ մեր պարագայ ժամերուն:

Գալ համոզուած եմ որ, հորիւրաւորներ, եւ հաւանորար հազարաւորներ, կերպանքերով վարժարաններ կը յաճախեն, մանուսանդ երիտասարդներ եւ մանկամարդ կիներ, և հոն կ'ընդունին աստուածային օրհնութիւն: Սակայն այդ մարդիկ և կանայք իրենց տունները կը վերադառնան հուսարքնուն մէկ մաքը հիմէն խախտած, զի չուշին լաւագոյն տեղեկութիւնը Ս. Գրոց ուսման կերպի մասին: Եթէ այս գրութեամբ կարողանամ այսպիսիներուն իմովսանն գոյից ծառայութիւն մը մատուցանել, խորունկ գեղունակութիւն մը պիտի զգամ սրտիս մէջ:

Քննադատական կարողութիւնը.

1. Նախ ըսեմ որ Աստուածաշունչը ուսանելու եւ ֆինալսմորեկ (critically): Այս խօսքս կրնայ պատճառ դառնալ որ ռմանք ահազանգը հնչեցնեն ու կարպ մը ծանաղ խորհող մարդիկ առարկին. «Ա. Գիրքը արդէն չափազանց քննադատներ ունի» և կամ «Ա. Գիրքը մեր քննադատն է և ոչ թէ մենք» իրենք»:

Բայց պահիկ մը կանգ առնենք այս բառին վրայ և խորհինք թէ՛ ինչ կը նշանակէ ուսանիլ սքննականօրէն: Այս բառը յունարէնի մէջ կը նշանակէ «գաղտնի», «փորձել», «խտիր զննել», «որոշում կատարել»: Ուրեմն քննական ուսում կը նշանակէ ու եւ բան մը չափանիշով մը դատելու արութեամբ և կամ գործը. և քննադատը այն է որ այս կերպով կը գտնէ, կ'որոշէ, կը գնահատեն:

Աստուած ամէն մէկուս պարզեւմ է տաղանդներ, որոնցմէ մին ալ քննադատելու տաղանդն է: Եթէ ներկայիս ձեզմէ ու եւ մէկը կը խորհի որ այսպիսի ոճի մը գործածութիւնը անպատշաճ է, ան իր այս խորհուրդովը, կը գործածէ իր գաղտնի կարողութիւնը, և ասով է որ ես կ'արգարացնեմ ինչզինքս: Առանց քննադատութեան՝ բարոյագիտութիւնն ալ չի կրնոր պաշտպանիլ իր գոյութիւնը: Նախնական դարերէ սկսեալ մինչեւ հիմա, ամէն օր, ամէն խնդրոյ և անձի շուրջ, կը կազմենք կարծիք մը, ի միտ առնելով անոց տարբեր յատկութիւնները, և մենք զմեզ յարաբերութեան մէջ դնելով մեր գտած նիւթերուն հետ: Տէրն մեր կը հրամայէ գործածել մեր այս կարողութիւնը, երբ կ'ըսէ.

«Երկուքի մի գտաւք, այլ արդար դատաստան ըրէք»: Հառ արտառոց պիտի ըլլար՝ եթէ Ս. Գրոց ուսման պարագային միզմէ պահանջուէր մեր այս կարողութիւնը, տաղանդը մէկզի ընել, արդհետեւ անկա ուրիշ խնդրոյ մը առթիւ գործածութեան մէջ է:

Իրողութիւնը այն է որ մենք չենք կարող անգործութեան գաղտնաբերուի մեր այս կարողութիւնը, երբ խնդրոյ առարկան է Ս. Գրոց ուսումը: Ամէն ատեն, առաւել կամ նուազ իմացականութեամբ կ'որոշենք, կը գնահատենք, կը գնահատենք և կը դատենք: Եթէ այսպէս չըլլար, մեր ընթերցումն օգուտ մը չպիտի քաղէինք: Ըսի՞րս լուսաբանեմ երկու ուղղութեամբ: —

Աստուածային յայեանքիւն.

Աստուածային յայեանքիւնը ի յայտ կուգայ շատ մը զբաղան կերպերով. և պէտք է գանադատեն ու գնահատեն այս կերպերը, եթէ յայտնութիւնը ճշգրիտ ըստ իրականութեան է: Պարտինք գիտնալ թէ

մեր կարգացածը հաղնեղութիւն է (rhapsody) եթէ ոչ բարձր բանաստեղծութիւն մը՝ որպիսին է Եսայի մարգարէինը։ Կամ պատմութիւն մըն է շատ մեկին, ինչպէս Գիրք Թագաւորացի թէ՛ հեռուորութիւն մը, մեծաւ մասամբ յուզիչ՝ որպիսին է Երկրորդ Օրինացը, եթէ ոչ իմաստութիւն, ինչպէս կը գտնենք շատ բացայայտորէն, Ժողովողի գրքին մէջ։ Միայն քննական կարողութեան վարժութեամբն է որ այս տարբեր ոճերը կրնանք իրարմէ զանազանել, նամանաւանդ մեր Աստուածաշունչի այս գլուխ-համար դրուութեան մէջ։ Այս գատողութեան պակասն է որ Սը. Գիրքը կը մեկնաբանուին անհամար սխալ մեկնութիւններով։ Յայտնութիւնն Յովհաննու կը կարգացաւ իր պատմական գիրք, եւ ծխականը՝ իր վարդապետութիւն։ Դասախոս Րիչըրտ Մուլթըն, Ս. Գրոց տառագրի ուսման մասին գրելով, կ'արտայայտուի հետեւեալ տողերով։ —

«Ընթերցող մը Ս. Գրոց մէջ գլուխը կը կարդայ իր պաշտամունք կամ ազօթք, ձգնելով իր ընթերցումէն աստուածային պատգամ մը տոնուլ իր հոգոյն համար։ Ան երբեք նկատի չ'առնէր թէ՛ Յորայ գրքէն ընտրուած իր ընթերցումը այսպէս կը սկսի։ «Ապա Բաղդատ Սուքեցին պատասխանեց եւ ըսաւ», եւ նոյն գրքին վերջին գլխուն մէջ Աստուած այնպէս կը ներկայացուի որ՝ իրը թէ ըսած ըլլայ թէ այս Բաղդատը եւ իր միւս բարեկամները Յորին ըսած ըլլան ինչ որ ճշմարիտ չէ։ Այսպէս բարեպաշտ ազօթողը, իբր՝ աստուածային պատգամ կ'ընդունի այնպիսի մէկու մը խօսքը զոր Աստուած ինքը կը հերքէ ազգու կերպով։

Այս օրինակը ցոյց կուտայ որ ընթերցողը մտրած է հակասութեան մը մէջ. աննկատ թողած ըլլալուն համար գրքին թատերադրական ընդթիւ։ Հոն ինչպէս մարգրի խնդրոյ մը շուրջ կը վիճարանին, իւրաքանչիւրը կ'արտայայտէ տարբեր տեսակէտ մը, եւ մեզի համար խնդիրը կը կայանայ օրոշելուն մէջ թէ՛ այս տեսակէտներէն ո՞ր մէկը ճիշդ է։ Յամենք գէշա, գիտենք թէ՛ անոնցմէ երեքը սխալ էին, եւ մեր անկէ քաղելիք օգուտը կ'որոշուի այս իրողութեամբ։

Ուրեմն պէտք է մեր մտքին մէջ

բացորոշ ըլլայ որ Ս. Գիրքը ուսանելու ենք քննական ոգով։ Տօքթ. Էտընի այս ուղղութեամբ աւելի լաւ կ'արտայայտուի, երբ կ'ըսէ։ «Ս. Գրոց մէջ գիրքը ուսումնասիրելու խնդրոյն գալով, նախ եւ առաջ, հարցասիրելու ենք անոր ընդհանուր ընդթիւ։ Բանաստեղծութիւն է, երեւակայական գրութիւն թէ՛ փաստորկութիւն, Պատմական է, մարգարէական թէ՛ վարդապետական։ Լուրջ պատմութեամբ մըն է թէ խանդավառող թատերադրութիւն մը եւ կամ անձնական նամակ մը։ Օրինաց գիրք մըն է թէ՛ հին ասացումոց հաւաքածոյ, կամ քնարերգութեանց հատոր մըն։

Ո՞ր մէկն է։ Նախկա այս կարեւոր հարց մըն է։ Գրականութեան այս բազմապիսի ձևերը որքան տարբեր են իրարմէ։ Այսուամենայնիւ Աստուածաշունչի երկու կողքերուն մէջ ասոնցմէ ամէնն ալ կը գտնենք, եւ յաճախ այն գրքին մէջ նոյն իսկ զոր առհասարակ մէկ գիրք կը կարծենք, եւ շատ իրաւամբ։

Այս անհունօրէն տարաձէտ դասագրքի գրութիւններէն հատուած մը գատել եւ անոր ճշգրիտ իմաստը հաստատել անկարելի է մինչեւ որ նկատի չ'առնուի մասնաւոր ընդթիւ այն ամբողջ գրքին որմէ սոյն հատուածը քաղուած է։ Զոր օրինակ, բաւարանի եւ քերականութեան կանոնները առնել եւ զանոնք Սողոմոնաց գրքին վառ փոխաբերութեանց կրարկել՝ այնպէս ինչպէս պիտի ընէինք Թագաւորաց գրքին, պիտի նշանակէր մեր անուշադիր գիւտին հակասութեանց մէջ կորսուի։

2. Ս. Գիրքը ուսանելու ենք համալսարանային ինտեքստ (contextual study)։ Շատ լաւ ըսուած է. «քննարան մը՝ որ գլուխէն կամ հատուածէն անջատաբար կ'ընտրուի, նպատակի ծառայեցնելիք գործիք մըն է եւ ոչ թէ՛ բնաբան։ Բնաբան մը իր նախորդ եւ յաջորդ մասէն անջատաբար առնելու մեր սովորութիւնը ալ աւելի կը շեշտուի մեր Ս. Գրոց գլուխ-համար տըրուութեամբ։ Այս գլուխի բաժանումները պատմութեան օւնին, Գրական շարայարութիւնը բնկանելով, առանձին համար մը իբր փաստ գործածելու սովորութիւնը կը թողու այն սպաւորութիւնը

թէ՛ Աստուածաշունչը կրօնական սահմանումներու հաւաքածոյ մըն է։ Արդարեւ համարները չափազանց երկար առեն բընարան ընտրուած են մեր փափաքած տեսութիւնը պաշտպանելու համար, առանց նախորդ և յաջորդ մասին հետ համարին ունեցեալ յարաբերութիւնը նկատի առնելու։ Ահա այս պատճառաւ, արեւու տակ չկայ հերիտիկոսութիւն մը, որ Ս. Գիրքը օգնութեան չկանչէ իր վարդապետութիւնը պաշտպանելու համար, անշտաւ համարի մը սխալ մեկնումով և կամ ալ թիւր կիրառութեամբ։ Ահա ձեզի քանի մը օրինակներ։ —

Այն քարոզիչները որ կ'ուզեն հոգեւոր արթնութիւն առաջ բերել, մեղաւորները դարձի հրաւիրած են «զեհենդի սոսկալի նկարագրականովը» և այս նպատակաւ, բնարան ընտրած են Եսայի մարգարէի զուտ լի՛ք. համար 14ը որ կը խօսի «հոգւոյն յաւիտեանական բոցերու մէջ բնակութեան» վրայ։ Այս համարը կրնայ այս իմաստով գործածուիլ, միայն եւ միայն, բնագրի ամբողջութեան իմաստը կամովին անտես առնելով։ Մարգարէն կը հարցնէ.

«Մեզմէ ո՞վ պիտի բնակի ոչնչացնող կրակին մէջ։ Մեզմէ ո՞վ պիտի բընակի յաւիտեանական բոցերու մէջ» և անմիջապէս իր իսկ հարցման պատասխանելով կ'ըսէ.

«Արդարութեամբ քաղը և ճշմարտութիւն խօսողը, անիրաւութեան շահը մերժողը և կաշառք առնելէ ձեռքերը թօթուողը, արուեստհոգութեան մասին չլսելու համար իր ականքները գոցողը։ Անկիւս բարձրը պիտի բնակի, անոր բերդը ամուր զէմբու զրայ պիտի ըլլայ։ Անոր հաց պիտի տրուի և անոր ջուրը անպակաս պիտի ըլլայ»։

Ասկէ ականքի է թէ՛ որքա՞ն սխալ է այսպիսի հատուած մը առնել, և զանիկացոյց տալ իբր փառս այն իրողութեան, թէ միեւակ ամբարիշտը պիտի բնակի յաւիտեանական բոցերու մէջ։ Առէ՛ք Եսայի Մարգարէի ուրիշ մէկ խօսքը։ Գրքին զուտ լի՛ք. և համար Յին մէջ կը կարգանք, «Հնձանի մէջ միայն ես կ'ըսեմք և ժողովուրդներէն ինծի հետ մարդ մը չկար»։

Այս համարը բնարան ընտրելով, անհամար քարոզիչներ խօսած են Յիսուս Քրիստոսի չարչարանաց վրայ, իրեն՝ ամենէն լքուելուն վրայ և Գեթսեմանիի պարտէզին մէջ ու Գողգոթայի լեռան վրայ անցուցած տանջանքի մասին։ Հոս տեղն է ազդու կերպով յայտարարելու որ այս մասը երբեք առնչութիւն չունի այս գէպքերուն հետ։ Ահա մարգարէին ըսածը։ [Կարգա՝ Ես. զլ. ԿԳ. համար 1-6]։

Իրաւունք չունինք նախադասութիւն մը կորզել իր ամբողջութենէն և անոր վերագրել այնպիսի իմաստ մը՝ զոր պարբերութիւնը երբե՛ք տալ չ'ուզեր. ասկէ զատ այս օրինակին մէջ ճիշդ առոր հակառակն է որ ըսել կ'ուզուի։ Հոս կայ գաղափարութիւն և ո՛չ լքուութիւն, վիշտ՝ և ոչ խաչ։

Դարձեալ անթիւ և անհամար անգամներ, պերճարան քարոզիչներ մէջբերում ըրած են Կողոսաց. Թղթի գլխ. Բ. համար 21ը, երբ կոչ ընել ուզեր են հակալքութեան թեան համար. «Մի՛ գպի՛ր, համը մի՛ նայիր, մի՛ մօտենար»։ Բնագրին վրայ հաւանցի ակնարկ մը պիտի բու՛զ ցոյց տալու համար թէ՛ նախ այդ խօսքերը այս նիւթին շուրջ նուազագոյն ակնարկն իսկ չեն ըրած, երկրորդ՝ Առաքեալը զանեք տուեր է իբր օրինակ խտականաց կեանքի ըմբռնումներուն որոնց հետեւելու չենք։ Ս. Գրոց այսպիսի գործածութիւնը ժողովարութեան դատը չի կրնար պաշտպանել։

Ուրիշ օրինակ մը առնենք Գիրք Յեսայ. ուսյ զլ. ԻԴ. և համար 15ը։

«Ձեզի ընտրեցէ՛ք այսօր թէ ո՞վ պիտի պաշտէք»։ Ասիկա սիրելի բնարան մըն է որով հաւատացեալներուն կոչ կ'ըլլայ ընտրութիւն մը ընելու Քրիստոսի և Մամնայի, մեղաւոր և անմեղ, քրիստոնեայ կեանքի միջև։ Բայց բնագիրը այսպիսի առումի մը համար թոյլատրելի չէ։ Յեսայ կ'ըսէ [կարգա՝ Գիրք Յեսայ, գլխ. ԻԴ. համար 14-16]։

Այսպիսի ընտրութեան մը առաջարկը Խորայիլի առջև չբերուած Տիրոջ ծառայութիւնը արգէն մերժուած է և ժողովուրդին կը մնայ նախապատուութիւն տալ երկու կարգի չաստուածներէն մէկուն կամ միւսին։ Եթէ Քրիստոսի և այս աշխարհի միջև ընտրութիւն մը կատարելու բնարանին շուրջ քարոզել ուզենք, աւելի

լաւ պիտի բլլար, ասնել ճճարարա՞ն թէ Քրիստոսը : Բայց այս հատուածն ալ գործածելի չէ ասոնց բնագրին իմաստը եղանակաւ :

Անէ՛ք ուրիշ համար մը, Գ. Գիրք Թագաւորաց, ԺԸ. 21, «Մինչև ե՞րբ երկու մարի վրայ կը կազաք: Այս համարը յաճախ բնաբան ընտրուած է քրիստոնեայ որոշման մէջ վարանոտ գտնուող մարդիկը յանդիմանելու նպատակաւ: Բայց Իսթա- յիլացիք այնպիսի ատատամուծի մը առջև չէին գտնուեր թէ՛ պէտք էր Տիրոջ ծառայէին թէ Բաաղին: Կաշխատէին երկուքին ալ ծառայել: Այդ առեւտան նորոյթը, արքունիքի կրօնքը, Բաաղի պաշտամունքն էր: Օրուան նորոյթին հետեւելով հանգիւրծ, կ'ուզէին իրենց պապկանական կրօնքն ալ պահել: Եղիա Մարգարէն կը ձաղկէ երկուքին ալ ծառայելու իրենց մտադրութիւնը: Ան կ'ըսէ, «Կա՛մ Տիրոջը ծառայիցէ՛ք, կամ Բաաղին»: Բայց ոչ ճնախ մէկուան և ապա միւսին: Եւ կամ ալ ինչպէս Տէրն մեր Յիսուս ըսաւ. «Ձէք կրնար ծառայել Աստուծոյ և Մամոնայի»:

Հաղարարաւ այնպիսի օրինակներ կըրնան յառաջ բերուիլ: Բայց այսքանն ալ բաւ է ցոյց տալու համար թէ՛ Ս. Գրքը այս կերպ գործածութիւնը օրքա՞ն բռնազօրի է և օրքա՞ն ծանր սխալներու կըրնայ առաջնորդել մեկ: Սը, բնագիր մը գործածելու մէջ գէթ, պէտք է ուղղամիտ ըլլանք:

Միւս կողմէն երբ համարնագրային ուսման մը կը հետեինք, մեր մտքերը օրքա՞ն կը լուսաւորուին:

Որովհետեւ Մատթ. ԺԶ. 28 համարը այդ զիտուն վերջին համարն է, և, ըստ մեր ընթերցման սովորութեան, հո՛ն կանգ կ'առնենք և միւս գլուխը չենք անցնիր: Մինչդեռ եթէ այդպէս ըրած ըլլայինք, այդ հասարին իմաստը լուսարանուած կ'ըլլար: Ատիկա համար մըն է որ չատերը չգործութեան կը մատնէ: Անկասկած Մատթ. ԺԶ. 28ի «Մի քանիները» կը նշանակէ Պետրոսը, Յակոբոսն ու Յովհաննէսը, և «Մինչև ասանն» օրդին մարդոյ իր թագաւորութեամբը եկածն էր նշանակէ, այլապէս թեման պարագան օր, իրենց հաստքը քաջալերելու համար նախատեսութիւն մըն էր. նախատեսութիւն մը այն

թագաւորութեան՝ որուն մէջի երկու խոստումները իրենց լրումը կը ստանան փառասիրեալ Քրիստոսի ներկայութեան:

Անթիւ են այն պարբերութիւնները, մանուսնոյ Հին Ուխտին մէջ, որոնց ամբողջ իմաստն են ոյժը կը կորստի, այնպիսիներու կողմէ, որոնք ամբողջ բնագիրը նկատի չեն ունենար: Այս պարագան աւելի ևս կը շեշտուի երբ խօսողները մէկէ աւելի ըլլան: Ասոր առաջնակարգ օրինակն է Դեբորայի երկը (Գիրք Դատաւորաց Ե. 41-43) և Սողոմոնի երգը որոնցմէ երկուքին մէջ ալ չատ մը ձայներ կը ձայնակցին, նաև Մարգարէութեանց մէջ: Եթէ մենք չկարենանք բառախօսները զանազանել, մեզի համար իրենց պատգամը հասկնալ անկարելիութիւն մըն է:

Մինք մեր գլուխ-համար գրութիւնը լքելու՝ և Ս. Գիրքը արամաբունական կերպով մը կարգալուռ ենք, ինչպէս օր պիտի կարդայինք ուրիշ ու է գրութիւն մը: Բանականութիւնն ու արդարադատութիւնը կը պահանջեն օր մենք Ս. Գրքը ու է մէկ խօսքը մեկնենք իր ամբողջութեանը լոյսին տակ և «՛ թէ՛ իւրացանչիւր համարը իրր անշատ խօսք մը, որ ճշմարտութիւնն համապատասխան չէ:

3. Ս. Գիրքը ուսմանը *ե քրիս* (comprehensively). Արդեօք ե՞րբ պիտի ըմբռնենք թէ՛ մեր Աստուածաշունչի զանազան գիրքերը, իրարմէ անշատ, ամբողջութիւններ են: Եւ ե՞րբ, մեր ընթերցման և ուսումնասիրութեանը ընթացքին, զանոնք պիտի գործածենք իրր մէյմէկ անշատ հեղինակութիւններ: Ու է մէկը չխորհիր թէ կրնայ զիրք մը հասկնալ առանց ամբողջը կարգալուռ, այսուամենայնիւ, Աստուածաշունչի գրքերը շատ քիչ անգամ իրր ամբողջութիւն կը կարգացուին քրիստոնեաներու կողմէ: Առհասօք Տօքթ. Փայթրի հրատարակեց գիրք մը հետեւի նախաբանով. «Այս գիրքը բոլոր նման հրատարակութիւններէն զանազանող յատկանիշը այն է որ, պէտք է լաւ մը կարդացուի և լմնայ նախ քան իր քննարկութիւնը»:

Տիյն Սթէյնի սովոր էր Աստուածաշունչի գրքերը մինչև վերջը կարդալ երեք անգամ. նախ՝ պատմութեան, երկրորդ՝ խորհուրդին, և հուսկ յետոյ՝ ճճին համար:

